

PIRKANMAAN KUUKKELIKARTOITUS 2000-2001

Kari Laamanen

ESIPUHE

Kuukkelin (*Perisoreus infaustus*) kanta on taantunut Pirkanmaalla viime vuosikymmeninä selvästi. Esimerkiksi Ruoveden-Oriveden Siikakankaalla, missä kuukkelihavaintoja on kirjattu säännöllisesti 1970-luvun alusta lähtien, lajia ei ole tavattu enää 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Sahalahtelainen linturengastaja Jyrki Savolainen on jo vuodesta 1976 lähtien seurannut kuukkelikannan kehitystä lähinnä talviruokinnan ja rengastuksen avulla Laipanmaassa (Kuhmalahti-Sahalah-ti-Luopioinen-Pälkäne). Myös siellä kuukkelikanta on taantunut 1990-luvulla.

Vuonna 1997 aloitti maakunnan kuukkelin tilanteesta huolestunut nokialainen lintuharrastaja Rainer Mäkelä järjestelmällisen tiedonkeruun kuukkelihavainnoista. Marraskuussa 1997 Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys ry. ja Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri ry. käynnistivät yhteistyön kuukkelin kartoittamiseksi. Pirkanmaan lintutieteellisen yhdistyksen lintuharrastajat ryhtyivät tarkistamaan saatuja tietoja ja havaintoja perustamalla ruokintapisteitä maakunnan poh-

joisosiin.

Kartoituksen tavoitteena on ollut etsiä kuukkelireviirejä ja siten luoda perusta maakunnan kuukkelin suojelutoimille. Kartoituksessa on tarkistettu ilmoitettuja harrastaja- ja maallikkohavaintoja mm. syys- ja talviruokinnan avulla sekä ääniatrappia käyttämällä. Samoilla menetelmillä on seurattu myös tunnettuja ja varmistettuja kuukkelireviirejä.

Pirkanmaan kuukkelikartoitusta ja -seurantaa on vetänyt kolmihenkoinen työryhmä. Rainer Mäkelän ja Jyrki Savolaisen lisäksi työryhmään kuuluu tamperelainen luontokartoittaja Kari Laamanen, joka on vuodesta 1998 lähtien keskittynyt Oriveden, Juupajoen ja Ruoveden alueille. Työhön on vakituisesti osallistunut kahdeksan lintuharrastajaa ja heidän lisäksi lukuisia avustajia.

Vuonna 2000 kartoitusta ja seurantaa tehostettiin Suomen Luonnonsuojelun Säätiöltä saadun 10 000 markan apurahan turvin. Vuonna 1999 Pirkanmaan kuukkelikannaksi arvioitiin enintään 20 paria. Vuosien 2000-2001 kartoituksen ja seurannan tulos asettuu valitettavasti lähelle arvion alarajaa. Kartoitusta jatketaan mahdollisuuksien mukaan lähivuosina.

Työryhmän puolesta kiitän kaikkia kuukkelin kartoitukseen ja seurantaan osallistuneita, sitä tukeneita yksityisiä ja yhteisöjä, tietojaan luovuttaneita, maanomistajia sekä Tuire Laurinollia raportin viimeistelystä. Erityiskiitos kuuluu lajia jo pitkään tutkineelle Bo-Göran Lillandille, joka on antanut arvokasta tietoa ja osallistunut myös Pirkanmaan kuukkeliseurantaan.

1. JOHDANTO

Pirkanmaan kuukkelikartoitus 2000-2001 pohjautuu tarkempaa kartoitusta edeltäneelle monivuotiselle työlle maakunnan kuukkelin parissa. Pisimpään, jo neljänneksivuosisadan ajan vuodesta 1976, on kuukkelin paikallispopulaatiota Laipan metsäalueella seurannut sahalahtelainen linturengastaja Jyrki Savolainen.

Nokialainen lintuharrastaja Rainer Mäkelä alkoi vuonna 1997 kerätä järjestelmällisesti havaintoaineistoa maakunnan kuukkeleista mm. lehtikyselyin ja kartoituksin. Aineiston pohjalta hän laati vuonna 1999 katsauksen "Uhanalainen kuukkelikanta Pirkanmaalla ja raja-alueilla - havaintoaineisto vuosilta 1995-1999" (Mäkelä 2000). Katsauksessa on kiinnitetty erityisesti huomiota viime vuosien havaintoi-

Tehdyt kartoitukset eivät lupaa kuukkelille ruusuista tulevaisuutta. Kuva: Teemu Lehtiniemi.

hin, koska monista vanhemmista havaintopaikoista ei seurannasta huolimatta ole sittemmin enää saatu tietoja kuukkelin esiintymisestä. Katsauksessa käsitellään myös lajin uhanalaistumiskehitystä Pirkanmaalla.

Havaintoaineiston perusteella Mäkelä erottaa katsauksessaan seitsemän laajempaa lajin esiintymisaluetta:

1. Laipan metsäalue (Kuhmalahi, Sahalahti, Luopioinen, Pälkäne)
2. Laipan itäpuoliset metsäalueet (Luopioinen, Padasjoki)
3. Längelmäen ja Kuhmoisten välinen metsäalue (Längelmäki, Kuhmoinen)
4. Keurusselän ja Keuruun keskustan itäpuolen metsäalue (Mänttä,

Keuruu, Petäjävesi, Jämsänkосki, Kuorevesi)

5. Juupajoen vedenajakaja-alue (Juupajoki, Orivesi, Ruovesi, Tampere)

6. Virtain, Ähtärin, Vilppulan ja Keuruun raja-alue

7. Ikaalisten, Kurun, Ruoveden ja Virtain raja-alue, johon sisältyvät Helvetinjärven ja Seitsemisen kansallispuistot.

Vuosien 2000-2001 kuukkelikartoituksessa tutkimukset on keskitetty näiden seitsemän esiintymisalueen sisälle rajattuihin kymmenen tutkimusalueeseen. Kerätyn havaintoaineiston perusteella maakunnan kuukkelikannan arviointiin olevan enintään 20 paria.

2. TUTKIMUSALUEET

Aikaisemman seurannan perusteella tarkemman kartoituksen ja seurannan kohteiksi valittiin kymmenen päätutkimusalueetta:

- *1. Ruovesi, Loukkukankaan-Niitosnevan alue
- *2. Juupajoki Korkeakосki, Koivu- ja Sauvasuon alue
- 3. Ruovesi- Juupajoki Lyly, Kolmikouran ympäristö
- *4. Ruovesi Jämkipohja, Kangasniemen, Korkeamaanvuoren ja Rista-ahonmäen alue
- 5. Tampere Teisko, Rautajoen ympäristö
- 6. Virrat, Lakeisnevan Kangas-Jatkonkangas, sis. Pahalamminvuoren lähialueineen, lisäksi myöh. Ri-

ponevan ympäristö

7. Keuruu Roosinpohja, Nuvasensuon alue (Keski-Suomea)

*8. Sahalahti, Kuhmalahti, Luopioinen, Pälkäne; Laipanmaan alue

*9. Juupajoki-Orivesi, Jouttjoen ympäristö ja Siikanevan kaakkoisosa

10. Orivesi Lauttakulma, Männistönevan alue

Aiempiä maastotietoja oli kartoituksen alkaessa erityisesti tähdellä merkityiltä alueilta. Muilta alueilta oli lähinnä hajattietoja ja näin ollen alueiden rajauksetkin ovat karkeat.

Vuonna 2000 Jyrki Savolainen ja Kari Laamanen keskittyivät alueiden 1, 2, 3, 4 ja 9 selvittämiseen.

Vuonna 2001 jatkettiin kartoitukseen liittyvää ruokintaa alueilla 1, 2, 5 ja 6 sekä aloitettiin alueella 10. Jyrki Savolainen on lisäksi tutkinut Laipan aluetta (8). Rainer Mäkelä on jatkanut tiedonkeruutaan ja selvittänyt lähinnä Virtain (6) ja Tampereen (5) alueita. Vuonna 2002 Metsähallituksen Riihilammen alue-ekologisen suunnitelman alueelle ja lähiympäristöön (Ähtäri, Keuruu, Virrat) on perustettu toistakymmentä uutta ruokintapistettä. Työryhmää ovat avustaneet useat lintuharrastajat.

Kymmenen päätutkimusalueen lisäksi on kartoitettu muutamia uusia alueita, joilta on ilmoitettu tuoreita kuukkelihavainnointeja, sekä lukuisia hajattarkastusalueita Pohjois- ja Koillis-Pirkanmaalta.

3. TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1. YLEISTÄ

Kuukkelia on kartoitettu syys- ja talvi-inventoinneilla sekä etsimällä reviierejä ja pesiä. Syys- ja talvi-

inventoinneissa on käytetty pääasiassa Suupohjan pitkäaikaisissa kuukkelitutkimuksissa varsin hyväksi havaittua ruokintamenetelmää (Lillandt 2000).

Inventointien tausta-aineistona on käytetty peruskarttojen lisäksi ilmakuvia, erilaisia luontoselvityksiä sekä Metsähallituksen alue-ekologisia suunnitelmia.

3.2. SYYS- JA TALVI-INVENTOINNIT

Syys- ja talvi-inventoinneissa on käytetty pääosin ruokintamenetelmää. Metsäteiden reunoille asetettiin sopiviin paikkoihin keskimäärin 500 metrin välein ruokintapisteitä. Puiden oksistoihin asennettiin munkkirasvalla, läskillä, teurasjätteellä, leivällä tai makkaralla varustettuja verkkopusseja.

Työ aloitettiin elokuulla. Ruokintapisteet pyrittiin tarkastamaan vähintään viikon välein aamupäivisin. Tar-kastuskäynneillä lintuja on odoteltu ruokintapisteillä vaihtelevanpituinen aika. Myös äänitrap-pia on käytetty.

Ruokintapisteet on yleensä poistettu 1- 2 kuukauden kuluttua seurannan aloittamisesta. Poikkeuksena tästä ovat vanhat lintujen ruokintapaikat, joilla ruokintaa jatkettiin läpi talven. Näitä yksittäisiä paikkoja olivat vuonna 2000 mm. Ruoveden Loukkukangas ja Niitosneva (1), Juupajoen Sauvasuo (2), Ruoveden Kangasniemi (4), Tampereen Rautajoki (5), Sahalahden Laippa (8) ja Oriveden Iso-silmän kämpä (9). Myös Virtain ja Keuruun paikoilla on pidetty talvi-ruokintapaikkoja.

Löydetyt kuukkelit ovat Jyrki Savolainen ja Pekka Lehmusuori pyydystäneet ja rengastaneet. B.-G. Lillandt on lisäksi laittanut muutamille linnuille värirenkaita, jotta

niitä olisi jatkossa helpompi havainnoida pyydystämättäkin.

Kuukkeleiden lisäksi seurattiin ja kirjattiin muitakin alueilla ja ruokintapisteillä olleita lintulajeja.

3.3. REVIIRIEN JA PESIEN ETSINTÄ

Reviireitä etsittiin myös maastossa: keväätalvella hiihtäen ja kevätkesällä kävellen. Apuna käytettiin äänitrap-pia ja houkuttimena leipää ja makkaraa.

Pesiä etsittiin asutuilta reviiireiltä emojen liikkeitä seuraamalla.

3.4. ILMOITUSTEN TARKISTAMINEN

Sekä lintuharrastajien että maallikkokojen ilmoittamia kuukkelihavainnointeja tarkistettiin tutkimusalueiden ulkopuoleltakin luvussa 3.2. esitellyillä menetelmillä.

4. TUTKIMUS ALUEITTAIN

4.1. RUOVESI, LOUKKU-KANKAAN-NIITOSNEVAN ALUE

4.1.1. Sijainti

Alue sijaitsee Ruoveden kunnassa, valtion mailla. Se ulottuu pohjoisesta Lylyntieltä etelään Juupajoen rajalle sekä lännestä Pilkotuntieltä itään Karviansuolle. Alueen koko on n. 700 ha. (Kartat: GT 4; peruskartat 223104 Hyyrylä ja 223107 Lyly.)

4.1.2. Alueen kuvaus

Alue on Metsähallituksen hallinnoimaa valtion maata.

Ikärakenteeltaan alue on valtaosaltaan nuorta tai varttunutta kasvatusmetsää. Taimikkojen osuus on vajaa kolmannes. Alueella on kaksi aarnimetsää - Musturi ja Nuijakorpi - sekä muutama vanhem-

man metsän lohko Silmäpäänlammenpuron, Niitosnevan ja Loukkukankaan ympäristössä.

Kasvupaikka- ja kasvillisuustyypiltään enemmistönä ovat mäntyvaltaiset kuivat tai kuivahkot kanakaat. Runsaasti on myös kuusivaltaisia tuoreita tai lehtomaisia kanakaita. Lehtimetsiä on vähän.

Alueen rajoilla Musturinlammen länsipuolella ja Soininsuolla on tehty laajoja päätehakkuita vuosina 1998-99. Soininsuo kuului kuukkelireviiriin 1997.

Suurimmaksi osaksi ojitettuja korpisoita on lähinnä Niitosnevan ja Nuijakorven ympäristössä sekä Musturin aarnialueen etelä- ja itäpuolella. Karviansuo on merkittävä avosuo.

4.1.3. Taustatietoja

Niitosnevan pohjoispäässä Isosilmänpurolla olevalla ruokintapaikalla on tehty havaintoja kuukkelista vuodesta 1996 alkaen.

Vuosina 1996-1997 paikalla oli 2 lintua, jotka myös rengastettiin (J. Savolainen). Alueella tehtiin myös useita keväthavaintoja, mitkä viittasivat pesintään lähialueella (Aarne Ohtonen, Heikki Kalkku ja K. Laamanen). Pesää tai poikuetta ei kuitenkaan löydetty.

Toinen linnuista siirtyi Koivu- suolle (alue 2) vuonna 1998/1999.

Loukkukankaan kämpän vieressä on pidetty ruokintaa vuodesta 1998. Paikalta on vain yksi havainto ylilentävästä linnusta (K. Laamanen). Lähistön Loukkaskorvesta on lisäksi epävarma maallikkohavainto pesimäaikaan.

Tutkimusalueen länsipäästä, Isonahonmäeltä, on vuonna 1999 tehty syysyhavainto neljästä kiertävästä kuukkelista (A. Ohtonen 15.9.1999).

4.1.4. Kartoitus 2000

Syystalvella 1999 alueelle perustettiin mainittujen paikkojen lisäksi 3 uutta ruokintapistettä, joita hoidettiin maaliskuulle asti. Pisteet sijaitsivat Isoahonmäellä, Metsisiankankaalla ja Nuijakorvessa.

Kuukkelit on havaittu vain kerran: 26.3. 2000 Niitosnevalla (Seppo Laine). Ruokinnoilla kävi säännöllisesti närhiä, käpytikkoja, punatulkkuja, tiaisia ja puukiipijä.

Alueelle perustettiin 2.8.2000 kahdeksan ruokintapaikkaa, jotka tarkastettiin yhdeksän kertaa:

13.8., 18.8., 27.8., 30.8., 4.9., 20.9., 21.9., 27.9. ja 2.10., jolloin ruokintapisteet poistettiin Loukkukankaan kämpän pistettä lukuun ottamatta. Siellä ruokintaa jatketaan läpi talven. Paikoilla ei havaittu kuukkelia. Sen sijaan närhet ja tiaiset viihtyivät.

4.1.5. Kartoitus 2001

Syyskuussa 2001 alueelle perustettiin neljä ruokintapaikkaa. Vanhojen Niitosnevan ja Loukkukankaan kämpän ruokintapaikkojen lisäksi asennettiin kaksi uutta paik-

Kuukkelit. Kuva: Teemu Lehtiniemi.

Kuka kulkee? Kuukkeli tulee usein tarkistamaan millä asialla metsässä liikutaan. Kuva: Teemu Lehtiniemi

kaa Karviansuon laitaan. Paikat tarkistettiin muutaman kerran. Kuukkelia ei havaittu.

4.1.6. Johtopäätökset

Aktiivisesta havainnoinnista huolimatta alueella ei ole havaittu kuukkelia kevään 2000 jälkeen. Alueella on kuitenkin jäljellä sopivaa kuukkelibiotooppia (Musturinlammi, Loukkukangas ja Niitosneva) ja se on kiinteässä yhteydessä Juupajoen alueeseen (luku 4.2.).

Jos Juupajoen reviiri säilyy elinvoimaisena, on sieltä odotettavissa täydennystä tällekin alueelle. Erittäin tärkeää olisikin säilyttää metsäinen yhteys näiden alueiden välillä.

4.2. JUUPAJOKI, KOIVUSUON-SAUVASUON ALUE

4.2.1. Sijainti

Alue sijaitsee Juupajoen kunnassa, Korkeakosken kylässä. Se ulottuu

pohjoisesta Ruoveden rajalta etelään Isosuolle. Alueen koko on n. 900 ha. (Kartat: GT 4; peruskartat: 223107 Lyly, 223104 Hyyrylä ja 21406 Korkeakoski.)

4.2.2. Alueen kuvaus

Alueesta noin puolet on useiden yksityisten omistuksessa ja toisen puolen omistaa Metsämännut Oy.

Runsaat, ojitettut suomuuttumat ovat mänty- tai kuusivaltaisia rämeitä tai korpia, jotka vaihtelevat mosaiikkimaisesti. Alueen luoteiskulmaan on puronvarteen muodostunut rehevää lehtokorpea, joka on metsälain 10 §:n määrittelemä metsäluonnon arvokas elinympäristö, ns. metsälakikohde.

Koivusuolla ja Sauvasuon eteläosassa puusto on vanhaa, kitukasvuista ja erittäin naavaista. Sauvasuon ympäristössä ja Saunakanakaalla on jäljellä vanhoja kuusivaltaisia lehtomaisia kankaita. Alueen eteläosan metsät ovat nuoria kasvatusmetsiä tai varttuneita taimikoita. Alueella virtaa osin luonnontilainen puro, joka on myös metsälakikohde.

4.2.4. Taustatietoja

Syksyllä 1998 havaittiin kuukkeli kahdesti Sauvasuon läheisyydessä metsätiellä (A. Ohtonen, H. Kalkku).

Vuonna 1999 Sauvasuon eteläpuolella aloitettiin ruokinta (A. O. ja H. K.). Syksyllä 1999 kontrolloitiin ja värirenkastettiin kolme lintua (B.-G. Lillandt): Jämkipohjassa (alue 4) vuonna 1997 rengastettu sai valkoisen, Niitosnevalla (alue 1) 20.12.1998 rengastettu keltaisen ja Jämkipohjassa 1 kv:nä 20.12.1998 rengastettu lintu sinisen värirenkaan. Sinirenkainen nähtiin viimeksi ruokinnalla 23.10.1999. Valko- ja keltarenkai-

nen asettuivat alueelle pysyvästi.

4.2.5. Kartoitus 2000

Kolme kuukkelia kävivät talvella ruokinnalla (mm. 16.1.2000 A. Ohtonen). Kuukkelipari havaittiin soitimella Koivusuon eteläosassa 26.3.2000 (K. Laamanen). Koiras oli valkovärirenkainen ja naaras keltävärirenkainen. 9.5 koiras vaaroitelti voimakkaasti etsien naaraan kanssa ravintoa varvustosta kuljettamalla sitä lähialueella olevaan pesään. Pesää ei löytynyt. Pesintä tuotti kuitenkin yhden poikasen, joka havaittiin 23.5.2000 emojen seurassa lentämään opettelemassa. (K. Laamanen).

Lintuja ei etsinnöistä ja atrapista huolimatta nähty enää ennen syksyä.

Majakankaan, Musturinsuon, Saunakankaan, Sauvakankaan, Koivusuon ja Sauvasuon maastoon perustettiin 2.8.2000 kuusi ruokintapaikat tarkastettiin yhdeksän kertaa: 13.8., 18.8., 27.8., 30.8., 4.9., 20.9., 21.9., 27.9. ja 2.10., jolloin ruokinta lopetettiin.

20.9.2000 J. Savolainen kontrolloi Sauvasuolla kuukkelit ja rengasti lentopoikasen. Muilta pisteiltä ei havaittu kuukkeleita. Sen sijaan närhiä, käpytikkoja ja tiaisia havaittiin. Kuukkelikolmikko (emot ja lentopoikanen) on tämän jälkeen nähty säännöllisesti ravintovieraana Sauvasuon vanhalla ruokintapaikalla (A. Ohtonen, J. Savolainen, K. Laamanen ym.) vuoden loppuun asti.

4.2.6. Kartoitus 2001

Kuukkelipari ja nuori lintu kävivät säännöllisesti ruokinnalla maaliskuun loppuun asti (A. Ohtonen, K. Laamanen ym.). Maaliskuun loppulla 2001 koiraalla ja naaraalla oli

soidin Koivusuon reunassa, nuori lintu pysytteli mukana, kuitenkin hieman sivummalla (K. Laamanen). Koiras ja nuori lintu reagoivat voimakkaasti atrappiin ja koiras ajoi nuoren linnun pois naaraan vierestä.

Reviiri oli kahdella huhtikuun käynnillä hiljainen huolimatta nauhuriatrapin käytöstä (K. Laamanen).

Pesä löytyi tiukan etsinnän päätteeksi Koivusuon toisesta reunasta 16.5.2001, kun kuukkelipari ja vanhempi poikanen ajoivat närhen pois pesäalueelta ja palasivat hetken päästä takaisin. Pesä sijaitti siemenpuuasettoon hakatun mäen juurella, suo-ojan viereisessä kaapeassa kuusikossa, nuorehkossa kuusessa sen puolivälissä, aivan oletetun kuukkelibiotopin laidalla. Kuusen risuista rakennettu, naavalla ja höyhenillä vuorattu pieni pesä oli taitavasti sijoitettu piiloon kuusen oksalle sen sivuhankaan. Pesässä oli kolme pientä poikasta, joita kolmikko raivoisasti puolusti. (K. Laamanen.)

17.5. poikaset rengastettiin tavallisilla metallirenkkailla ja siivet mitattiin: 73, 73 ja 74 mm (J. Savolainen, K. Laamanen).

24.5. pesässä oli kolme isoa poikasta (K. Laamanen ja Marita Peltoniemi).

27.5. poikaset olivat jättäneet pesän. Lähistöltä kuului niiden kerjuuääniä (K. Laamanen).

31.7. aloitettiin ruokinta vanhalta paikalla.

2.8. todettiin paikalla neljä lintua, joista kaksi oli värirenkastettua vanhaa eli pariskunta (A. Ohtonen).

6.8. paikalla oli viisi lintua, joista kaksi vanhaa (A. Ohtonen).

10.8. paikalle liihotti espanjalaisen lintuharrastajaperheen iloksi

ainakin neljä lintua (A. Ohtonen, K. Laamanen, Vesa Nieminen, Jouni Numminen ym.).

Ruokinnalla on tämän jälkeen säännöllisesti käynyt kuukkelipariskunta ja ainakin kaksi nuorta lintua. Yksi poikasista oli joko tuhoutunut kesällä tai siirtynyt muualle.

29.9.2001 havaittiin taas viisi kuukkelia. Tällöin kontrolloitiin nuori 2 kv-lintu (rengas A-633 314) ja 1 kv-lintu (A-633 329). Näiden lisäksi paikalla havaittiin vanhat linnut, kn ja 1 kv-lintu. 2 kv-lintu tuli ruokinnalle puolta tuntia ennen muuta porukkaa (J. Savolainen ja Hannu Majava).

4.2.7. Kartoitus 2002

Kartoitusta on jatkettu läpi talven ja kevään (K. Laamanen, A. Ohtonen ja Johan Tast). Kuukkelipari on karkoittanut pesimäaikaan vanhimman, vuoden 2000 poikasen, jonka seurassa saattaa kulkea yksi vuoden 2001 poikasista.

Pariskunta on liikkunut aktiivisesti ydinreviirillään seuranaan toinen vuoden 2001 poikasista, jota emot kuitenkin pitävät hieman loittomalla. Uudesta pesyestä ei ole vielä varmuutta.

4.2.8. Johtopäätökset

Alue on todennäköisesti toinen Pirkanmaalla jäljellä olevista, elinvoimaisista kuukkelireviireistä. Kuukkelipari on ainakin kahtena peräkkäisenä vuonna onnistunut tuottamaan jälkeläisiä. Linnut viihtyvät alueella edelleenkin.

Alueella on kahtena vuonna ollut kolmen metsokokon soidin- ja kessäalue. Viime vuonna alueella soivat myös teeret ja kuukkelin pesäalueelta löytyi teeren pesä. Ko. lajit ovat paitsi uhanalaisia, myös Suomen erityisvastuulajeja. Komeaa lintulajistoa täydentävät vielä poh-

jantikka (ravintoalue), palokärki, pyy, puukiipijä, töyhtötiainen, hömötiainen ja pohjansirkku.

Huomionarvoisia ovat myös alueen kaksi metsälakikohdetta, puro ja lehtokorpi.

Erityisen tärkeää olisi saada jatkossakin kartoittaa kuukkeleita tällä alueella. Esimerkiksi mahdollisuutta pesimäalueen määrääkässeen rauhoitukseen voitaisiin selvittää.

4.3. RUOVESI-JUUPAJOKI LYLY, KOLMIKOURAN YMPÄRISTÖ

4.3.1. Sijainti

Alue sijaitsee Ruoveden ja Juupajoen kunnissa, Lylyn kylässä. Se ulottuu pohjoisessa Lylyntieltä etelään Iso-Karvia- ja Ylä-Lylyjärveen. Alueen koko on n. 650 ha. (Kartat: GT 4; peruskartta 223107 Lyly.)

4.3.2. Alueen kuvaus

Alue on enimmäkseen Metsähallituksen hallinnoimaa valtion maata.

Ikärakenteeltaan metsä on hyvin vaihteleva. Kolmikouran alue on vanhaa kuusivaltaista sekametsää. Sen pohjois- ja länsipuolella on mäntytaimikoita. Eteläpuolella on varttunutta sekametsää. Itäpuolella ovat laajat avohakkuualueet. Mäntykankaiden välissä on naavaisia korpjuotteja.

4.3.3. Taustatietoja

Alueelta on tiedossa vain yksi maallikkohavainto: syksyllä 1997-98 havaittiin kolme kuukkelia Syyskorven eteläpuolella.

Syksyllä 1999 alueella pidettiin muutamaa ruokintapistettä, joilla ei kuitenkaan havaittu kuukkelia.

4.3.4. Kartoitus 2000

Toukokuussa 2000 Kolmikouran aarnialueen ympäristöä kierrettiin pari iltaa ja houkuttimena käytettiin äänitrappia. Tulokset.

Paikalle perustettiin 2.10.2000 neljä ruokintapistettä, jotka tarkastettiin kahdeksan kertaa: 4.10., 10.10., 14.10., 17.10., 1.11., 6.11., 8.11. ja 15.11., jolloin ne poistettiin. Paikoilla kävi närhiä ja tiaisia.

4.3.5. Kartoitus 2001

Aluetta ei kartoitettu vuonna 2001.

4.3.6. Johtopäätökset

Alueelta oli vain yksi todistamaton maallikkohavainto v. 1997 tai 1998. Vuoden 2000 kokemuksen perusteella kuukkelia ei todennäköisesti pesi alueella.

4.4. RUOVESI, JÄMINKI- POHJA, KANGASNIEMEN- KORKEAMAANVUOREN JA RISTA-AHONMÄEN ALUE

4.4.1. Sijainti

Alue sijaitsee Ruoveden kunnassa, Jäminkipohjan Lamminkylässä. Se ulottuu pohjoisesta Linnanrääsyn pelloilta etelään Oriveden ja Virtain väliselle maantielle. Alueen koko on n. 400 ha. (Kartat: GT 4; peruskartta 223101 Jäminkipohja.)

4.4.2. Alueen kuvaus

Alue on yksityismetsää.

Perkiönkangas ja Rista-ahonmäki ovat varttuneita, kuivia männikkökankaita. Korkeamaanvuoren rinteet ovat tiheää, varttunutta kuusikkoa. Kosteita korpia on alueen itäpuolella. Viime aikoina on Rista-ahonmäellä ja Kuuronnevala tehty voimakkaita hakkuita. Myös Perkiönkankaalla harven-

nettiin männikköä vuoden 2000 lopussa.

4.4.3. Taustatietoja

DNA-analyysituloksista ja rengastustiedoista on pääteltävissä, että vuonna 1990 Sahalahdella (alue 8) rengastettu naaraskuukkelia on siirtynyt n. 50 km matkan tänne pesimään (B.-G. Lilland ja J. Savolainen).

Syksyllä 1996 Kangasniementilan läheisyydessä ilmoitettiin olleen jopa kuusi kuukkelia (maallikkoihm.). Vuonna 1997 siirtyi kaksi lintua Tampereen Rautajoelle, missä ne kontrolloitiin ruokinnalla. Linnut todettiin myöhemmin sisaruksiksi (B.-G. Lilland).

Vuonna 1997 paikalla havaittiin kolme yksilöä, jotka kontrolloitiin ja rengastettiin (J. Savolainen ja H. Majava). Yksi rengastetuista linnuista siirtyi myöhemmin pesimään Juupajoen Koivusuo-Sauvasuolle, missä se kontrolloitiin ja väirengastettiin (2 valkoista metallisen yläpuolelle 9.10.1999 B.-G. Lilland). Vuoden 1997 lopulla nähtiin paikalla kuukkelin erikoista soidinlentoa: spiraalimaisesti männyntä ympäri ylhäältä alas (A. Ohtonen).

Vuoden 1998 alussa rengastettiin yksi 2kv-lintu (A-614 305) ja vuoden lopussa yksi saman vuoden (1kv) poikanen (A-578 359) (J. Savolainen). Tämä lintu kontrolloitiin ja väirengastettiin (2 sinistä metallisen yläpuolelle) myöhemmin Juupajoen Sauvasuolla (alue 2). 15.11.1998 nähtiin paikalla peräti viisi yksilöä (Heikki Saarinen).

Maaliskuussa 1999 paikallinen asukas ilmoitti yhden kuukkelin kantavan pesäaineksia lähimetsään. 27.3. pesä ei löytynyt koko aamupäivän kestäneestä etsinnästä huolimatta. Myöskään atrappiin ei

reagoitu. (K. Laamanen.) Pesintä kuitenkin ilmeisesti onnistui, koska syys-lokakuussa kontrolloitiin kolme yksilöä (J. Savolainen ja B.-G. Lillandt): v. 1990 Sahalahdella 2 kv:nä rengastettu ad-naaras (A-474001) sai 2 punaista värirengasta metallisen yläpuolelle, vuoden 1998 alussa 2 kv:nä rengastettu, nyt 3-vuotias koiras (A-578 359) sai 2 keltaista värirengasta metallisen yläpuolelle ja saman vuoden, 19.9.1999 rengastettu poikanen (A-468 368) sai 2 sinistä värirengasta metallisen alapuolelle (B.-G. Lillandt).

Viimeisin havainto on Ristahanmäen ruokinnalta marraskuulta: kolme lintua.

4.4.4. Kartoitus 2000

Alueella on pidetty ruokintaa läpi talven 1999/2000. Helmi-maaliskuussa aluetta kartoitettiin useina päivinä maastossa hiihtäen ja atroppia soittamalla. Kuukkelia ei havaittu.

Lokakuun alussa perustettiin uudelleen kolme ruokintapaikkaa, jotka tarkastettiin tammikuun 2001 alkuun mennessä kahdeksan kertaa: 4.10., 14.10., 17.10., 6.11., 8.11., 15.11., 22.12. ja 5.1.2001. Ruokinnalla kävi käpytikkoja, närhiä ja tiaisia, muttei kuukkelia.

4.4.5. Kartoitus 2001

Keväältä 2001 on maallikkohavainto kolmesta kuukkelista (Heikki Saarinen ilm.).

4.4.6. Johtopäätökset

Alue on ollut aiempien havaintojen perusteella tärkeä "kuukkelikeskus". Vuoden 1999 jälkeen on tehty enää vain hajahavaintoja, mikä viittaisi vanhan ydinpesimäalueen tuhoutumiseen

Kuukkelit ovat ilmeisesti hävinneet Rautajoen ympäristöstä. Kuva: Teemu Lehtiniemi.

tai emojen kuolemiseen.

Hajahavaintojen vuoksi tutkimuksia on kuitenkin syytä jatkaa.

4.5. TAMPERE TEISKO, RAUTAJOEN YMPÄRISTÖ

4.5.1. Sijainti

Alue sijaitsee Tampereen kaupungissa, Teiskon Vehokylässä, Lauttakulmantienvälikylällä ja Rautajärven pohjoispuolella. Alueen koko on n. 350 ha. (Kartta: GT 4.)

4.5.2. Alueen kuvaus

Alueen metsäpeitteisyys on kohtalainen. Metsät ovat suurimmaksi osaksi nuoria kasvatusmetsiä tai varttuneita taimikoita. Varttuneita männiköitä on siellä täällä.

4.5.3. Taustatietoja

Alueella havaittiin kaksi kuukkelia marraskuussa 1997 (maallikkohavainto). Vuonna 1999 ruokinnalta kontrolloitiin ja rengastettiin kaksi lintua (J. Savolainen, H. Majava, R. Mäkelä). Linnut osoittautuivat sulkanäytteiden perusteella Jäminkipohjassa syntyneiksi sisaruksiksi (B.-G. Lillandin DNA-analyysi).

4.5.4. Kartoitus 2000

Keväältä 2000 on yksi havainto: 19.2. (V. Nieminen). Ruokintaa on jatkettu syksystä lähtien. Paikalla on käynyt yksi kuukkelia ainakin vielä loppuvuodesta 2000 (R. Mäkelä ja V. Nieminen).

4.5.5. Kartoitus 2001

Syksyllä 2001 perustettiin jälleen

Virtain alueella pesii Pirkanmaan elinvoimaisin kuukkelipopulaatio. Kuva: Teemu Lehtiniemi.

ruokinta (R. Mäkelä). Kuukkelia ei tavattu.

4.5.6. Johtopäätökset

Kuukkelit ovat ilmeisesti hävinneet alueelta.

4.6. VIRRAT, LAKEISNEVANKANGAS- JATKONKANGAS, PAHALAMMINVUOREN JA RIPONEVAN ALUEET

4.6.1. Sijainti

Alue sijaitsee Virtain kaupungissa, Ohtolan ja Soininkylässä, Virtain-Ähtärin tien (Kt 68) ja tien 3493 välisellä metsä- ja suoalueella, lähellä Keski-Suomen rajaa. Alueen koko on n. 1 400 ha. (Kartat: GT 4; peruskartta 221412 Ohtola.)

4.6.2. Alueen kuvaus

Alue on enimmäkseen Metsähallituksen hallinnoimaa valtion maata.

Alue koostuu kolmesta keskuk-

sesta; Lakeisnevan aarnialueen, Riponevan ja Pahalamminvuoren ympäristöistä sekä niiden välisistä alueista.

Yhtenäinen metsäpeitteisyys on kohtuullisen hyvä. Kuusikoiden osuus on kohtalainen. Lakeisnevan pohjoispuolella on tehty laajoja hakkuita.

4.6.3. Taustatietoja

Lakeisnevankankaalla on havaittu kuukkeleita vuodesta 1996 alkaen. Ruokinnalla kävi vuonna 1997 kolmesta neljään yksilöä (R. Mäkelä ja T. Itkonen). Ruokintaa jatkettiin 1998-99. J. Savolainen rengasti yhden linnun v. 1999.

Pahalamminvuoren ja Teerinevan väliseltä alueelta on yksi maallikkohavainto syksyltä 1997.

4.6.4. Kartoitus 2000

Alueella on pidetty kaikkiaan 12 ruokintapistettä.

Lakeisnevan aarnialueelta ren-

gastettiin yksi vanha ja yksi nuori lintu marraskuun 2000 lopulla (P. Lehmusvuori). Lisäksi läheisellä Lakeisnevankankaalla liikkui kaksi lintua pitkinsyksyä.

Pahalamminvuoren ympäristössä on havaittu kolme yksilöä (maallikkohavainto) ja yksi nuori lintu rengastettiin 3.12.2000 (P. Lehmusvuori).

Riponevalla rengastettiin kaksi lintua 24.11.2000 (P. Lehmusvuori). Tämä pariskunta havaittiin säännöllisesti koko syksyn elokuusta alkaen (R. Mäkelä, P. Lehmusvuori, Eero Heinonen ym.). Viimeinen

havainto parista tehtiin 28.11.2000 (E. Heinonen).

Alueella arvioidaan pesineen v. 2000 kaikkiaan kolme kuukkeliparia (Mäkelä 2000).

4.6.5. Kartoitus 2001

Eero Heinonen havaitsi yhden renkaallisen linnun Pahalamminvuorella 25.3.2001 ja kaksi rengastettua lintua Lakeisnevalla 17.3.2001.

Lakeisnevan aarnialueen läheisellä ruokinnalla tavattiin 24.10.2001 kaksi lintua. Toinen oli rengastettu aiemmin ja toisen P. Lehmusvuori rengasti myös vasempaan jalkaan (A-646 708). 29.10. nämä linnut nähtiin n. 2 kilometrin päässä Maankulmankankaan ruokinnalla (P. Lehmusvuori). 19.7.2002 kolme yksilöä, joista kaksi vanhaa rengastettua ja yksi rengastamaton poikanen (R. Mäkelä).

Riponevan ruokinnalla nähtiin

24.10.2000 kolme kuukkelia, joista yhden P. Lehmusvuori rengasti oikeaan jalkaan (A-646 709). Kaksi oli rengastettu 24.11.2000 myös oikeaan jalkaan. Kaikki kolme ovat ilmeisesti vanhoja lintuja (P. Lehmusvuori).

Pahalamminvuoren ruokinnalla ei havaittu kuukkelia.

Tuoreimpia havaintoja Riponevalta: 18.2.2002 kolme kuukkelia (E. Heinonen), 19.7.2002 viisi kuukkelia, joista kaksi vanhaa rengastettua ja kaksi poikasta (R. Mäkelä).

4.6.6. Johtopäätökset

Alue on tällä hetkellä Pirkanmaan elinvoimaisin kuukkelin paikallispopulaatioista. Alueella saattaa asustaa jopa kolme kuukkeliparia.

Lisätutkimuksia pesäpaikkojen ja-reviirien selvittämiseksi on syytä tehdä.

Kuukkelin tulevaisuuden kannalta olisi tärkeää säilyttää metsäiset liikkumayhteydet reviirien välillä.

4.7. KEURUU ROOSINPOHJA, NUUVASEN ALUE

4.7.1. Sijainti

Alue sijaitsee Keski-Suomen läänissä, Keuruun kaupungissa, Häkkiskylässä. Se on valtatie 58 itäpuolella, Mäntästä n. 10 km pohjoiseen. Alueen koko on n. 1 900 ha. (Kartta: GT 4.)

4.7.2. Yleiskuvaus

Alue on suurimmaksi osaksi UPM-Kymmenen omistuksessa.

Alueelle on luonteenomaista aukkojen ja metsäkuvioiden muodostama mosaiikkimaisuus. Metsäpeitteisyys on vielä kohtalainen, joukossa on varttuneita, naavaisia korpikuusikoita.]

4.7.3. Taustatietoja

Alueella on pidetty säännöllistä ruokintaa vuodesta 1995 lähtien. Ruokinnalla on käynyt vuoteen 1998 asti syksyisin kolmesta neljään kuukkelia, kesällä 1998 jopa viisi yksilöä (Markku Saarinen).

Vuosina 1998-1999 alueella tehtiin voimakkaita hakkuita. Syksyllä 1999 havaittiin enää yksi lintu.

4.7.4. Kartoitus 2000

Vuonna 2000 alueella on pidetty kahta ruokintapistettä, joilla on käynyt yksi kuukkelia (R. Mäkelä ja M. Saarinen).

4.7.5. Kartoitus 2001

Ruokinnosta huolimatta kuukkelia ei enää havaittu.

4.7.6. Johtopäätökset

Kuukkelia on luultavasti hävinnyt alueelta.

4.8. SAHALAHTI- KUHMA-LAHTI- LUOPIOINEN- PÄLKÄNE, LAIPANMAA

4.8.1. Sijainti

Laipanmaa on neljän kunnan alueella sijaitseva yhtenäinen, kookas takamaa-alue. Alueen koko on n. 15 000 ha. (Kartat: GT 4; peruskartat 214108 Aitoo, 214108 Pakkala, 214110 Luopioinen ja 214111 Rautajärvi.)

4.8.2. Alueen kuvaus

Alue on suurimmaksi osaksi yksityisten omistuksessa. Merkittävän osan, n. 2 000 ha, alueesta omistaa UPM-Kymmene.

Laipanmaan metsissä näkyvät pitkään jatkuneen, voimakkaan puuntuotannon jäljet. Vajaatuotokset, iäkkäät metsät puuttuvat lähes kokonaan eikä varsinaisia aarnialueita ole lainkaan.

Suot ovat pääasiassa erityyppisiä rämeitä ja korpia ja ne on ojitettu puuntuotantoa varten. Havu-puuvaltaiset kankaat ovat vallitsevia ja taimikoiden osuus on suuri, etenkin alueen länsiosassa. Alueen mainittavinta vanhaa metsää, Kuhmalahden Saunakangasta ja Levonmäkeä on hakattu viime vuodet.

4.8.3. Taustatietoja

Laipanmaa on aiemmin tunnettu Pirkanmaan varmimpana kuukkelialueena. 1970-luvun puolivälistä lähtien tiedossa on ollut monia reviierejä - tällä hetkellä ei ainoatakaan.

Viimeiset havainnot nuorista linnuista (poikueista) on tehty vuonna 1992 Kuhmalahdella, Luopiosissa ja Sahalahdella sekä vuonna 1993 Kuhmalahdella (J. Savolainen).

4.8.4. Kartoitus 2000

Yksittäisiä lintuja nähdään alueella edelleenkin. Viimeksi havaittiin 31.12.2000 Sahalahdella Rajalan kämpällä kaksi yksilöä (maallikkohavainto), 21.10.2000 Sahalahdella, Teivaalan-Rajalan välisellä lentokentällä yksi yksilö (maallikkohavainto) ja 9.9.2000 Sahalahden Vähä-Kaakkojärvellä yksi yksilö (Risto Virtanen).

Huhti-kesäkuun välisenä aikana alueella tehtiin viisi mahdollisten reviirien etsintäkierrosta nauhuria apuna käyttäen. Ruokintapaikkojen perustaminen aloitettiin heinäkuun lopulla ja vuodenvaihteeseen mennessä niitä pidettiin kahdeksassa paikassa. Pisteet on tarkastettu vähintään kerran viikossa.

Kuukkeleita ruokintapaikoilla ei havaittu, sen sijaan runsaasti närhiä, jokunen käpytikka ja tiaisia.

4.8.5. Kartoitus 2001

Jyrki Savolainen jatkoi kartoitustaan. Läpi talven pidettäviä paikkoja on tällä hetkellä kolme.

4.8.6. Johtopäätökset

Alueella ei ole todettu viime vuosina pesiviä pareja. Kuukkelit on häviämässä alueelta. Tutkimuksia kuitenkin jatketaan (J. Savolainen).

4.9. JUUPAJOKI, ORIVESI; JOUTTIJOEN YMPÄRISTÖ JA SIIKANEVAN KAAK-KOISOSA

4.9.1. Sijainti

Alue sijaitsee Juupajoen ja Oriveden kunnissa, Oriveden-Ruoveden tien (Kantatie 66) ja Siikanevan välissä. (Kartat: GT 4; peruskartat 214206 Korkeakoski ja 214203 Lauttakulma.)

4.9.2. Alueen kuvaus

Alueen metsät ovat eri-ikäisiä ja vaihtelevat metsätuypiltään kuivista mäntykankaista lehtomaisiin kuusikkokorpiin. Metsätalous on ollut voimakasta 1970-luvulta lähtien ja taimikoita on paljon. Uusia aukkoja on mm. Väärämäen ympäristössä. Vanhan metsän kuvioita on jäljellä Siiankunkunmäellä, Jouttiniityllä, Ollinkankaalla ja Siikanevan laidoilla.

Alueella on paljon järviä. Maasto on hyvin mäkiä. Alueen poikki kiertävä perinteinen "Paha virsta".

4.9.3. Taustatietoja

Alue on ollut suosittu lintuharrastuskohde 1960-luvulta asti. Kuukkelistakin on säännöllisiä havaintoja 1970-luvun alusta alkaen, jolloin Isosilmän ja Rutajärven kämpille alettiin tehdä retkiä. 1970-luvun lopulta on havaintoja jopa seitse-

mästä yksilöstä Isosilmän kämpältä. Toukokuussa ja elokuussa 1978 havaittiin kämpän lähellä ilmeinen poikue. 1980-luvun alussa on havaittu kahdesta viiteen lintua vuositain ainakin vuoteen 1983. Kesäkuun alussa 1981 havaittiin Jouttipurolla poikue. (Isosilmän kämpäkirjat ja havaintovihkot.) Ko. kämpällä on lintu havaittu viimeksi 1994 (K. Laamanen ym).

Siikanevalta on havaintoja vielä vuodelta 1999. Myös Jouttijoen ympäristöstä ilmoitettiin havainto kahdesta yksilöstä syksyltä 1999 (maallikkohavainto).

4.9.4. Kartoitus 2000

Isosilmän kämpällä on pidetty ruokintaa säännöllisesti talvisin. Talvella 1999/2000 ei kuukkelia havaittu. Ruokinnalla kävivät tiaisten lisäksi mm närhi, puukiipijä, kana-haukka sekä palokärki- ja käpytikkaparit.

2.10.2000 perustettiin alueelle kuusi ruokintapistettä (ks. kartta). Pistet tarkastettiin 4.10., 10.10., 14.10., 15.10., 17.10., 25.10., 28.10., 1.11., 8.11., 19.11., 23.11. ja 29.11., jolloin viimeiset ruokintapistet poistettiin Isosilmän kämpän piharuokintaa lukuun ottamatta. Kuukkelia ei havaittu (J. Savolainen, K. Laamanen).

4.9.5. Kartoitus 2001

Ruokintoja ei asetettu Isosilmän kämpän pistettä lukuun ottamatta. Kuukkelia ei havaittu (K. Laamanen, J. Savolainen).

4.9.6. Johtopäätökset

Siikakankaan ympäristö oli pitkään elinvoimainen kuukkelialue, mutta 1990-luvulla laji on kuitenkin hävinnyt alueelta. Viime vuosina on tehty enää joitakin hajahavaintoja.

4.10. ORIVESI LAUTTAKULMA, MÄNNISTÖN-NEVAN ALUE

4.10.1. Sijainti

Alue sijaitsee Oriveden kaupungissa, Lauttakulman kylässä Siikanevan ja Lauttakulmantien välissä, Rooppiojan varrella. (Kartat: GT 4; peruskartta 214203 Lauttakulma.)

4.10.2. Alueen kuvaus

Siikanevalta laskevan Rooppiojan varsi on ojitettua rämeikköä tai korpea. Pääpuulajeja ovat mänty ja koivu. Lauttakulmalla maasto on ylävämpää sekametsäkangasta. Männistönnevan lähimetsiä on harkittu voimakkaasti.

4.10.3. Taustatietoja

Alueen läheisyydessä on tehty lukuisia havaintoja 1970-luvulta asti.

Vuonna 1997 perustettiin alueelle ruokintapiste, missä kävi kaksi kuukkelia (R. Mäkelä, V. Nieminen, T. Itkonen). Linnut rengastettiin (J. Savolainen). Keväällä 1998 aluetta kartoitettiin atrapin avulla, mutta ilman tulosta (K. Laamanen). Ruokintaa jatkettiin syksyllä 1999, mutta kuukkelia ei nähty (R. Mäkelä, T. Itkonen).

4.10.4. Kartoitus 2000

Alueen läheiselle Vitelinjärvelle perustettiin vuonna 2000 useita ruokintapaikkoja, joista ei tullut havaintoja (V. Nieminen).

4.10.5. Kartoitus 2001

Rimminkankaalle asennettiin 3.9.2001 kuusi ruokintapistettä (J. Savolainen, K. Laamanen). Ne kontrolloitiin 6.9, 15.9, 19.9, 25.9, 2.10, 18.10, 22.10 ja 25.10. Kuukkelia ei havaittu.

Lauttajärven Kellarinmäkeen

laitettiin elokuussa 2001 kaksi ruokintaa, jotka on tarkistettu 11.9. ilman tulosta (V. Nieminen).

4.10.6. Johtopäätökset

Kuukkeli on luultavasti hävinnyt alueelta.

5. MUITA TARKISTETTUJA ALUEITA

5.1. KUOREVESI-LÄNGELMÄVESI, KOUKKUVUOREN-AHVENJÄRVEN YMPÄRISTÖ

Alue on UPM-Kymmenen, valtion ja yksityisten omistuksessa. (Kartta: GT 4.)

Alueella on yhtiön ja yksityisten mailla jäljellä varttunutta ja vanhaa talousmetsää. Hakkuita on odotettavissa. Metsähallituksen hallinnoima valtionmaan puoli on lähes hakattua taimikkoa. Mäkisten kankaiden väleissä on korpimaisia soistumia.

Koukkuvuoren rinteillä havaittiin kuukkelipoikue toukokuussa 1999 (maallikkohavainto). Myös marraskuulta 2000 on maallikkohavainto kahdesta linnusta.

Alueelle laitettiin 17.11.2000 kuusi ruokintapistettä, jotka tarkastettiin 21.11., 23.11., 27.11., 4.12., 11.12. ja 19.12. (J. Savolainen ja K. Laamanen). 10.12.2000 asennettiin Längelmäveden puolelle UPM-Kymmenen maille kaksi uutta pistettä (K. Laamanen), joita ei kuitenkaan ehditty kontrolloida.

Jyrki Savolainen on jatkanut tutkimusta syksyllä 2001 ja asentanut 14.8.2001 kolme ruokintapistettä. Ne on kontrolloitu 5.9., 19.9., 26.9. ja 28.9. Pisteillä ei havaittu kuukkelia.

Kuukkelikartoituksen tulos on masentava. Kuva: Teemu Lehtiniemi.

5.2. TAMPERE, KAANAA, HEHKOSNEVA (JAKAMAKANGAS)

Alueella havaittiin 9.4.2001 kaksi kuukkelia, kun Kurun metsäoppilaitoksen opiskelijat tekivät alueella harvennushakkuita korpikuusikossa (Peltonen). Heinäkuun loppulla 2001 havaittiin yksi kuukkeli (maallikkoilmoitus).

25.7.2001 paikalle asennettiin neljä, 12.8. viisi ja 19.8. kuusi ruokintaa, joista viisi tarkastettiin 11.9. ja 16.9. ja kolme 24.9. (V. Nieminen). Lisäksi alueelle asennettiin muitakin ruokintoja (R. Mäkelä ja Lauri Mustalahti).

Kuukkelia ei ruokinnoilla havaittu.

5.3. IKAALISTEN, KURUN, RUOVEDEN JA VIRTAIN RAJA-ALUEET

Kuukkelia on tutkittu myös Ikaalisten, Kurun, Ruoveden ja Virtain raja-alueilla, joihin sisältyvät Helvetinjärven ja Seitsemisen kansallispuistot.

Ruoveden Haukkajärven poh-

joisrannalta on yksi maallikkohavainto vuodelta 2000 (P. Lehmusvuori ilm.). Haukkamaalla, Iso-Helvetinjärven lähellä on pidetty parhaimmillaan seitsemän ruokintapistettä. Pekka Lehmusvuori rengasti 12.11.2001 yhden ad-linnun (rengas A-646712) ja havaitsi saman linnun viikkoa myöhemmin 19.11.2001. Hirvestäjät tapasivat kuukkelin syksyllä 2000 Haukkajärven ja Rontonhorhan välisellä alueella (P. Lehmusvuori ilm.).

Kurun Pikku-Suolijärveltä on yksi kuukkelihavainto vuodelta 1997 (P. Lehmusvuori ilm.).

Kurun-Ikaalisten Seitsemisessä oli syksyllä 2001 kaikkiaan 17 ruokintaa. Viimeiset havainnot ovat: 1998 kaksi lintua ja 1999 syksyllä yksi lintu (P. Lehmusvuori ilm.). 4.11.2001 nähtiin yksi kuukkeli Koveroa vastapäätä olevalla leiripaikalla (Erkki Ala-Kojola).

5.4. MUITA SYKSYN 2001 HAVAINTOJA

Syksyltä 2001 on ilmoitettu myös muita, toistaiseksi varmistamattomia havaintoja. Keuruun Otsovuuo-

rella on kuukkeli havaittu syyskuussa 2001 (R. Mäkelä ilm.). Ruoveden Visuvedellä (Puru, Vuorijärventie) on havaittu yksi lintu 6.12.2001 (H. Saarinen).

29.7.2002 Keuruun Kolmisopisella (1,8 km Virtain rajalta) Metsähallituksen Riihilammen alueekologisen suunnitelman alueella upeassa korpikuusikossa yksi kuukkeli ryöväämässä laulurastaan poikaspesää (L. Mustalahti, R. Mäkelä). Paikalle perustettiin ruokinta.

6. LOPUKSI

Pirkanmaan kuukkelikartoitus 2000-2001 on vahvistanut tiedon kuukkelin äärimmäisen uhanalaisesta asemasta maakunnassa. Kannan kiihtyvä taantuminen on ollut havaittavissa tutkimusajana, sillä usealta havaintopaikalta linnut ovat hävinneet viime vuosien aikana (1997-2001).

Kartoituksen kymmenestä tutkimusalueesta kuukkeleita pesii varmasti enää kahdella: Juupajoen Koivusuon-Sauvasuon alueella (2) ja Virtain Lakeisnevan-Jatkonkan-kaan, Riponevan-Pahalamminvuoren alueella (6). Vuonna 1999 Pirkanmaan kuukkelikannaksi arvioitiin kerätyn havaintoaineiston perusteella enintään 20 paria. Koko maakunnan pesimäkanta saattaa kuitenkin jäädä jopa alle viiden parin, sillä havainnot koskevat enimmäkseen muita kuin pesiviä pareja. Kartoitus ei kuitenkaan vielä kata riittävän perusteellisesti kaikkia mahdollisia kuukkelin esiintymisalueita. Pesiviä parejakin saattaa vielä olla löytymättä.

Raportissa esitetyn kohdekohtaisen seurannan lisäksi kiireellisiä kartoitettavia ovat Juupajoen vedenjakajaseudulta Virroille ulottuva vyöhyke sekä alueet Vir-

roilta pohjoiseen.

Juupajoen vedenjakajaseudulta Vilppulan Pohjaslahdelle ja edelleen Virroille ulottuva vyöhyke tulisi selvittää entistä tarkemmin, sillä alueella saattaa vielä elää useampia lintuja. Virtain kuukkeliesiintymä on puolestaan avainasemassa, jotta laji säilyisi Pirkanmaan eliölajistossa. Koska Virroilla pesii kohtalaisen pienellä alueella muutama kuukkelipari, se saattaa kieliä vielä elinvoimaisesta kannasta laajemmalla alueella. Virtain populaatio voi kuitenkin saada merkittävää täydennystä vain pohjoisesta. Siksi kuukkelikanta on syytä kartoittaa myös Virroilta pohjoiseen.

LÄHTEET

- Finni, P., Kukkola, P. & Santalahti, J. 1999: Lylyn alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus.
Isosilmän kämpppäkirjat ja havaintovihkot. Julkaisematon.
Lahti, T. 1981: Paha virsta. Luontoparas Kantatie 66 kulkijoille. Luonnonsuojelun Tuki Oy.

Lehmusvuori, P. 2001: Pekka Lehmusvuoren tiedostot vuoteen 2001. Julkaisematon.

Lilland, B.-G. 2000: Suupohjan kuukkelitutkimus 27 vuotta 1974-2000. Suupohjan Lintutieteellinen Yhdistys r.y. - Hippiäinen 1/2000: 11-25.

Lilland, B.-G. 2002: Pirkanmaan kuukkelien DNA-tutkimus. Moniste.

Mäkelä, R. 2000: Uhanalainen kuukkeli Pirkanmaalla ja raja-alueilla, havaintoaineisto 1995-1999-2000. Julkaisematon moniste 29.10.2000.

Ohtonen, A. 2001: Arne Ohtosen tiedostot vuoteen 2001. Julkaisematon.

Pimenoff, S. 2000: Kuukkeli ja metsätalous. Metsäteollisuus ry.

Pirkanmaan liitto & Juupajoen kunta 1997: Juupajoen arvokkaat luontokohteet.

Tammilehto, E. 1998: Hyytiälän alueekologinen suunnitelma. Metsähallitus.

LIITE

Kari Laamanen ja Rainer Mäkelä

Kuukkelialueet / reviirit, arvio 1999 / kartoitustulos minimi- maksimi 2001 (kartoitetut alueet Pirkanmaalla) / Huomautuksia

Varsinaiset kartoitusalueet	Arvio 1999	Tulos 2001	Huom. maanom ym.
1. Ruovesi, Niitosneva- Musturi	1	-	
2. Juupajoki, Sauvasuo- Koivusuo	1	1-2	Metsämannut, us. yks.
3. Ruovesi, Kolmikoura	1	-	
4. Ruovesi, Jäminkipohja	1-2	0-1	
5. Tampere, Rautajoki + Jakamakangas	1	0-1	
6. Virrat, Lakeisneva- Riponeva- Pahalamminvuori	3	2-3	Metsähallitus, UPM
(7. Keuruu, Roosinpohja	1	-	Keski-Suomea)
8. Kuhmalampi ym, Laipanmaa	1	0-1	
9. Orivesi ym, Siikaneva	1	0-1	
10. Orivesi, Männistönneva	1	-	
Muut			
- Ruovesi, Helvetinjärven. kp	0-1	0-1	
- Kuorevesi- Längelmäki	-	0-1	
- Ikaalinen Kovero (Seitseminen)	-	0-1	
- muut haja-alueet	2	0-1	
YHT.	16	3-13	

Oikeata metsää, missä kuukkelinkin kelpaa asustella. Kuva: Teemu Lehtiniemi.